

معاون الدوله از مجموعه اسناد فرخ‌خان بندریج مقادیری را در اختیار دانشگاه به چاپ گذاشت و تاکنون پنج مجلد از آنها به اهتمام کریم اصفهانیان و قدرت‌الله روش زعفرانلو طبع شده است و خوشبختانه مرحوم حسین محبوبی اردکانی به علت احاطه که بر تاریخ قاجار داشت و تخصص در خواندن خط‌های قدیم، همه این پنج مجلد زیر نظر گذرانید و با اصلاحات او به طبع رسید.

امیدست آقای اصفهانیان دنباله کار را از دست نگذارد که انتشار این اسناد تاریخی یکی از مهمترین کارهایی است که بی‌درتدید مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران انجام داده است.

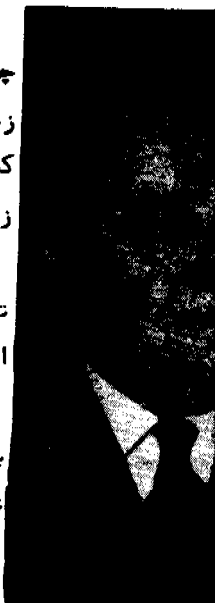
ناگفته نماند که کتاب مخزن الوقایع یعنی سفرنامه مأموریت فرخ‌خان به اروپا به خواهش مرحوم معاون الدوله در سلسله انتشارات دانشگاه تهران طبع شد. ز تصحیح و چاپ آن هم بر عهده اصفهانیان و روشنی بود (تهران، ۱۳۴۴).

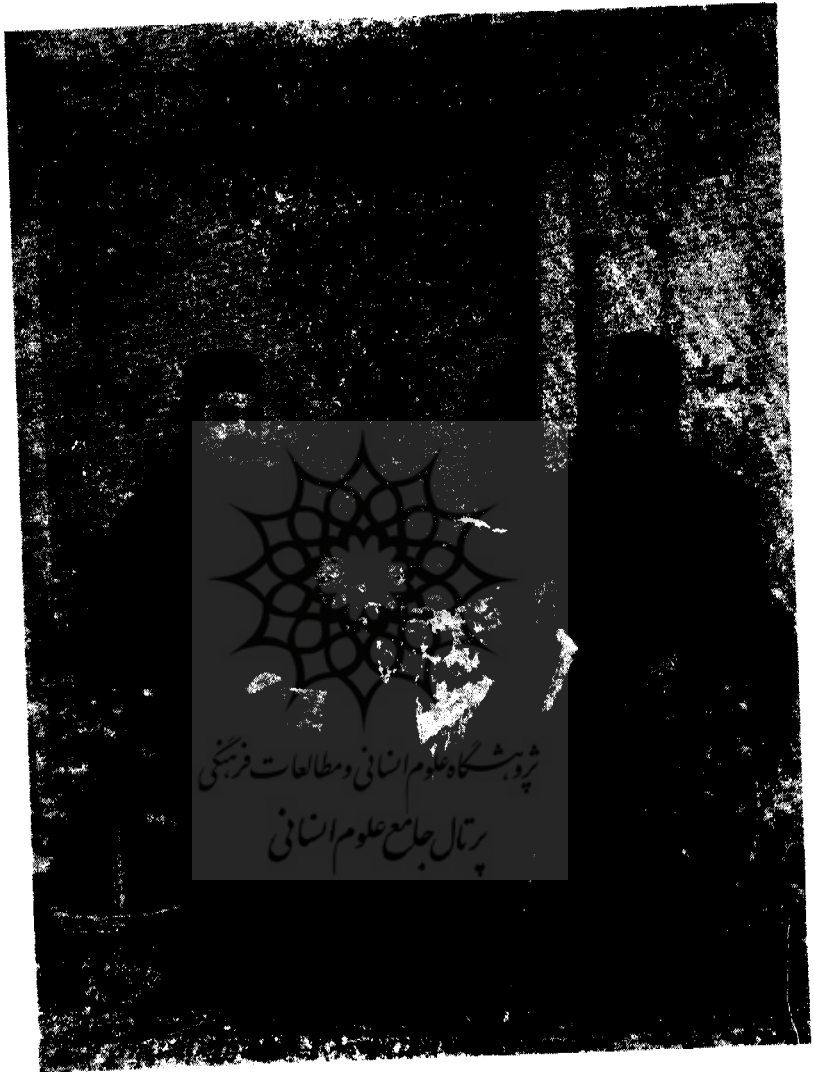
نجفقلی میرزا حسام الدوله معزی

اردیبهشت ۱۳۵۹

نجفقلی میرزا (آقاسردار) فرزند ابراهیم میرزا، فرزند بهرام میرزا معزالدوله فرزند عباس میرزا، فرزند فتحعلیشاه قاجار، حسام الدوله معزی در ۱۳۰۳ هجری در نجف متولد گردید و در اردیبهشت ماه ۱۳۵۹ در تهران درگذشت.

مرحوم نجفقلی حسام الدوله معزی زبانهای عربی و انگلیسی و فرانسوی می‌دانست و با آنها کتاب می‌خواند و بسبب خدمت در وزارت امور خارجه ظاهراً قراردادها و فرمانهای بایگانی وزارت خارجه اطلاع داشت و بهمین سبب توانسته کتاب (تاریخ روابط سیاسی ایران با دنیا) را در دو مجلد (چاپ ۱۳۲۴ و ۱۳۲۶) منتشر کند. باید گفت در میان تألیفات آن مرحوم این دو مجلد بسبب احتواء مطالب مهم تاریخ ایران و بخصوص وقایع و حوادث و روابط سیاسی دوره قاجار کشورهای اروپائی اهمیت خاصی دارد. مرحوم معزی در این دو مجلد جای جای و با هوشیاری از تدابیر سیاسی حکام و سفراء و ایلچیان دوره صفوی و افشار و قاجار جانبداری کرده و گهگاه زیرکی‌ها و خدعه‌های امراء و امپراطوران و سیاست اروپائی را بزیر ذره‌بین تحقیق و استنتاج قرار داده و مثلاً در معاهده تیانجین زیرکی‌های ناپلئون و بی‌صفائی‌های او نسبت با ایران را بخوبی دریافته و بخوبی نتیجه‌گیری کرده است.





پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نقل از کتاب "دره نجفی"
چاپ بیستمی ۱۳۳۳ قمری

منشاء حوادثی مانند معاهده گلستان، حوادث که بر گریبایدوف و امثال او در دوره قاجاریه گذشت مورد توجه مرحوم معزی واقع شده و از سر انصاف باید گفت که موشکافی و دقت کافی و لازم در تجزیه و تحلیل این وقایع بکار برده است.

دیگر تألیفات آن مرحوم عبارتند از تاریخ رامسازی در ایران، راز کامیابی ژاپن، عالم حیوانات یا کلید دام و دد، ترجمه‌های آن مرحوم با نام: تاریخ امریکا، تاریخ انگلیس، تاریخ روسیه، زندگی بطر کبیر، زندگی فردریک، زندگی ژوزفین و ناپلئون منتشر شده‌اند.

در شهریور ماه سال ۱۳۵۴ هجری شمسی ۱۲۵۷ جلد کتاب چاپی بزبانهای فارسی و انگلیسی و فرانسوی بدانشگاه شیراز اهداء نمود و بدین مناسبت فهرست‌نامه‌ای برای کتب اهدائی آن مرحوم منتشر گردید. با ملاحظه فهرست منتشره معلوم می‌شود که یک مجلد کتاب آثار عجم که بتاریخ محرم ۱۳۳۱ هجری قمری بخط مرحوم فرصت‌الدوله شیرازی پشت‌نویسی و به "نجفقلی میرزا" ملقب به "اقاسردار" اهداء شده است دیده می‌شود. همچنین در این فهرست از یک آلبوم قدیمی که در آن ۳۶۶ قطعه کارت مصور قدیمی و بعضاً با تمبر قدیم است نام برده شده است. بعلاوه در یک جنگ دستنویس که ۶۷۰ صفحه دارد قطعات گوناگون نظم و نثر فارسی و عربی با خطوط نستعلیق، شکسته، نستعلیق آورده شده است.

من سالیانی چند همسایه مرحوم معزی بودم. مردی شاداب، تجددطلب، ایران-دوست، مطلع، کتابخوان و بسیار پر خاطره بود. بیشتر اوقات خود را بخواندن و نوشتن و مسافرت می‌گذرانید، خلیق و مهربان و مردمدار و بسیار مودب و شریف بود، گذشت و درویش‌مآبی و سادگی از مشخصات او بود. بانوئی بس بزرگوار و پاکیزه‌خوی و بسیار معتقد به دین در خانه داشت که سالی چند پیش از خود او برحمت ایزدی پیوست. در همان سالها کتاب ژاپن و راز کامیابی ژاپن را در برابر کتاب فرهنگ لارستانی که برایش فرستاده بودم به من هدیه فرمود. چون دریافت که بخواندن آن کتاب رغبتی نشان نداده‌ام فرمود: "باید من زبان ژاپونی را فرا می‌گرفتم و در زمینه زبانشناسی کتاب می‌نوشتم تا رغبت خوانندگانی چون شما را برمی‌انگیختم."

دلپسته ایران و فرهنگ ایران و تاریخ و تمدن ایران بود و مردم ایران را از جان و دل و صمیمانه و بی‌ریا دوست می‌داشت. در کار تربیت فرزندان و نوادگانش بسیار کوشا بود. در شاهرود آب و زمینی داشت و خود و فرزندان با یاد کردن باغ و کشتزار شاهرود سرگرم بودند. چون بسیار می‌خواند و بسیار می‌نوشت گمان دارم یادداشت‌های

در خور مطالعه برای تحقیق در تاریخ اجتماعی و اداری ایران در دوره یکصد ساله حیات او، از وی بجای مانده باشد. روزی به سالی پیش از رحلتش از او جويا شدم که یادداشت‌های زیادی که نوشته است کجا است و در چه زمینه است. فرمود گوشم سنگین است، گفت و شنود آسان نیست، اما آنها را مرتب می‌کنم و بتومی سپارم تا اگر مناسب بود چاپ شود اما چنین فرصتی بدست نیامد، امید که خانواده و بازماندگان درس - خوانده‌اش این خدمت مهم را انجام دهند و یادداشت‌های آن مرحوم مغفور را منتشر سازند. خدایش بیامرزد.

احمد اقتداری



مرحوم نجفقلی میرزا حسام الدوله در دوره سوم نماینده مجلس از ملایر و محلات شده بود و مشخصاً "در منظومه" "مشتی اسمال" به طنز از او یاد و گفته شده است: "وکیل مجلس ما آقا سردار شده". (مجله آئینده، سال ۶ ص ۲۰۲).

یکی از کتابهای مفید او "دره نجفی" (مشمول بر سه فن عروض و قافیه و بدیع) است. در مقدمه آن گفته است که از سنین ده دوازده سالگی به سرودن شعر رغبت یافته بود و اشعارش را پدرزنش غلامحسین خان از اهالی اشرف مازندران تصحیح می‌کرد. نجفقلی، پس از آن به فرنگ برای تحصیل می‌رود و شعر گفتن را ترک می‌گوید. تا اینکه در سال ۱۳۲۷ قمری به سمت معاونت اداره مالیه فارسی مقیم شیراز می‌شود. در آنجا با مرحوم فرصت الدوله که آن ایام رئیس معارف فارس بود همنشینی و انس پیدا می‌کند و از او فنون ادبی می‌آموزد و کتاب "دره نجفی" را که مجموعه خوبی در فنون ادبی است تألیف می‌کند. فرصت الدوله بر همین کتاب تعلیقاتی در حواشی و نیز تقریظی نوشته است که در پایان آن به طبع رسیده. "دره نجفی" در هندوستان در سال ۱۳۳۳ چاپ شده. عکسی از فرصت الدوله و حسام الدوله از آن کتاب در اینجا به چاپ رسانیده می‌شود. (آئینده)